

Nr 132.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till främjande av bränsleförsörjningen.

(1:a avd.)

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 under tionde huvudtiteln, punkterna 50 och 51, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1952/53 såsom reservationsanslag beräkna till Bidrag till Aktiebolaget Svensk torvförädling för torvforskning 900 000 kronor samt till Bränsleteknisk forskning 300 000 kronor, har Kungl. Maj:t i propositionen nr 87, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 22 februari 1952, föreslagit riksdagen att för nämnda budgetår under tionde huvudtiteln anvisa såsom reservationsanslag dels till Sveriges geologiska undersökning: Inventering av torvmossor 60 000 kronor, dels till Bidrag till Aktiebolaget Svensk torvförädling för torvforskning 900 000 kronor, dels ock till Åtgärder till främjande av en rationell bränsleförsörjning 300 000 kronor.

Sverige är i hög grad beroende av import för att täcka behovet av bränsle. Förhållandena utomlands kunna därför kännbart påverka vår bränsleförsörjning. Efter det andra världskrigets utbrott måste statsmakterna också ingripa för att trygga vår försörjning på detta område, och handeln med ett flertal bränslen reglerades. Mot slutet av 1940-talet kunde dock dessa regleringar efter hand avvecklas.

I samband med skärpningen av det utrikespolitiska läget under år 1950 försämrades bränslesituationen ånyo. Möjligheterna att importera fossila bränslen minskades avsevärt, och särskilda åtgärder ansågos nödvändiga för att bygga upp en reserv av såväl importerade som inhemska bränslen. 1951 års riksdag beviljade sålunda investeringsanslag till förlagskapital för inköp av ved om tillhoppa 60 miljoner kronor och för inköp av fossila bränslen om sammanlagt 50 miljoner kronor. Härigenom har det blivit möjligt att hittills trygga en jämn införsel av fossila bränslen. Betydande svårigheter ha däremot förelegat att täcka efterfrågan på ved, och de förlagsmedel, som anvisats för inköp av detta bränsle, ha endast i mycket ringa omfattning tagits i anspråk härför. Prisutvecklingen på vedmarknaden har även ingivit farhågor. Den hittills förhållandevis milda vintern har emellertid bidragit till att förbättra det aktuella läget, och enligt bränslekommissionens bedömning täcker tillgången på ved numera behovet under innevarande bränslesäsong.

Under nästa budgetår synes, framhåller departementschefen, läget beträffande de fossila bränslena i huvudsak förbli oförändrat. Någon nämnvärd ökning av importen från europeiska länder torde icke vara att emotse och inköpen av amerikanska kol böra därför fortsätta. Med hänsyn till den allvarliga bränslesituationen torde även de i övrigt vidtagna åtgärderna för inköp och lagring av bränsle m. m. böra fullföljas under budgetåret 1952/53. Bränslekommissionen har emellertid framhållit, att man svårigen kan ange de kvantiteter bränsle av skilda slag, som kunna anskaffas. Om riksdagen icke anför erinran häremot, torde, fortsätter departementschefen, de förut nämnda investeringsanslagen till förlagskapital för inköp av ved och till förlagskapital för inköp av fossila bränslen i fortsättningen få disponeras för anskaffande av olika slags bränslen oberoende av anslagets rubricering.

Departementschefen har härefter till behandling upptagit frågan om möjligheten att på något längre sikt förbättra vår bränsleförsörjning och intensifiera forskningen på området samt har härom till en början anfört följande.

I direktiven för den år 1951 tillkallade bränsleutredningen framhöll jag, att utformningen av vår bränsleförsörjning innefattade stora tekniska och ekonomiska problem. Utredningen skulle bl. a. pröva möjligheten att minska vårt beroende av utlandet i fråga om bränsle. Utredningen har nu i en preliminär undersökning framhållit att ett flertal samverkande faktorer medför att energibehovet inom landet kan väntas avsevärt öka under innevarande årtionde. Härigenom accentueras ytterligare behovet av snara åtgärder i syfte att förbättra vår bränsleförsörjning. Strävandena att utveckla den inhemska bränsleproduktionen — främst vattenkraft, skiffer och torv — böra intensifieras. Vad gäller vattenkraften är denna föremål för planmässig utbyggnad. Frågan om skifferoljeindustriens ställning kommer i annat sammanhang att föreläggas riksdagen. Möjligheterna att öka torvproduktionen skola emellertid här närmare belysas.

Sverige är rikt på torvmossar. Flertalet av dem kan dock till följd av belägenhet, torvens beskaffenhet etc. icke rimligen komma i fråga för produktion. Man har emellertid räknat med att från övriga mossar en torvbränslemängd motsvarande ca 400 miljoner ton stenkol skulle kunna utvinas. Som jämförelse må nämnas, att importbehovet av bränsle för eldningsändamål f. n. uppgår till — räknat i stenkol — ca 12 miljoner ton per år. Om fullgoda tekniska möjligheter föreläge att utnyttja torven, skulle denna vara av stor betydelse för vår bränsleförsörjning. Med hittills tillämpade metoder har den dock i huvudsak endast blivit ett ersättningsbränsle. Under åren närmast före det andra världskriget utgjorde tillverkningen av torv för bränsleändamål sålunda blott ca 25 000 ton per år. Produktionen ökade sedan kraftigt under krigsåren och uppgick år 1945 till omkring 1 250 000 ton, motsvarande mer än 600 000 ton kol, men minskade därefter snabbt och nedgick vad beträffar maskintorven till ungefärligen förkrigsnivån. Sedan bränslekommissionen ingått avtal med torvproducenterna angående tillverkning under 1951, varigenom producenterna tillförsäkrades ett garantipris på torv samt vissa förlagsmedel, steg produktionen av maskintorv nämnda år till ca 100 000 ton. Härjämte tillverkades omkring 50 000 ton torvbriketter. För 1952 har kommissionen bemyndigats ingå liknande avtal om produktion intill 400 000 ton. Det är enligt min mening angeläget, att möjligheterna att utnyttja torven som bränsle på allt sätt utvecklas. Den nuvarande

produktionen bör därför avsevärt höjas och forskningen intensifieras. Målet bör vara att göra torven till ett konkurrenskraftigt bränsle på flera områden, så att torvindustrien kan bli lönsam även under normala förhållanden. Jag vill erinra om att bränsleutredningen förordat att torvframställningen successivt ökas så att man år 1960 uppnår en produktion av maskintorv, torvbriketter och frästorv om 4 miljoner ton, motsvarande ca 2 miljoner ton stenkol.

Bränslekommissionen har nu hemställt om bemyndigande att ingå ett treårsavtal med torvproducenterna om årlig tillverkning av torv för eldningsändamål intill 400 000 ton. Enligt avtalet skola producenterna kunna erhålla anläggnings- och driftslån, varjämte kommissionen förbinder sig att inlösa osåld torv till visst garanterat pris, som för 1953 utgör 40 kronor, för 1954 likaledes 40 kronor samt för 1955 35 kronor för ton. Departementschefen delar kommissionens uppfattning, att ett flerårsavtal bör komma till stånd för att på något längre sikt vidmakthålla intresset för torv hos såväl producenter som konsumenter. Utformningen av det framlagda avtalsförslaget har syntts departementschefen kunna godtagas. Om riksdagen ej har något att erinra häremot, bör enligt departementschefen kommissionen bemyndigas ingå avtal av sådan innebörd.

Av kommissionen framlagt förslag att eventuellt kontraktera leveranser till vissa större konsumenter, såsom statens järnvägar och arméförvaltningen, varigenom dessa skulle tillförsäkras torv till ett pris som efter vissa grunder understeg det aktuella kolpriset, torde enligt departementschefens mening lämpligen böra ytterligare övervägas.

Av nu rådande prisläge att döma — det aktuella genomsnittspriset utgör för stenkol 128 kronor per ton och för brännertorv 57 kronor 50 öre per ton — torde avsättningsgarantien icke medföra några nämnvärda kostnader för statsverket. I den mån utgifter av denna anledning likväl uppkomma, förut-sättas de tills vidare få bestridas från det å tionde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Omkostnader i samband med inköp och lagring av fasta bränslen, m. m. Departementschefen förordar vidare, att medelsbehovet för utlämnande av anläggnings- och driftslån tillgodoses från de förutnämnda å kapitalbudgeten anvisade investeringsanslagen till förlagskapital för inköp av ved och förlagskapital för inköp av fossila bränslen, vilka anslag även böra tillgodoföras återbetalda belopp. Särskild medelsanvisning har syntts departementschefen f. n. icke erforderlig.

För en utvidgning av torvtillverkningen behövs, framhåller departementschefen vidare, en överblick över vilka mossar, som äro lämpade för produktion. Genom Sveriges geologiska undersöknings försorg har under år 1951 en mossinventering påbörjats. Nämnda år täcktes kostnaderna härför av medel, som ställts till bränslekommissionens förfogande för omkostnader. Av Sveriges geologiska undersökning, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och bränslekommissionen ha nu begärts tillhoppa 160 000 kronor för innevarande och nästa budgetår till fortsatt mossinventering. Myndigheterna ha vidare framhållit att inventeringen bör fortgå under åtminstone fem år. Utan tvivel är det, enligt departementschefens mening, angeläget att

åtgärder vidtagas för att bättre kännedom skall vinnas om torvmarkernas läge och beskaffenhet. Departementschefen är emellertid icke beredd att föreslå någon väsentligt ökad medelsanvisning för ändamålet utan förutsätter att inventeringen under 1952 bedrivs i ungefär samma omfattning som under 1951. Departementschefen förordar därför att 60 000 kronor anvisas såsom reservationsanslag för budgetåret 1952/53 till Inventering av torvmossar.

Av bränslekommissionen gjord hemställan att förberedelser måtte vidtagas för uppförande av en ny torvbrikettfabrik för en beräknad kostnad av 11 miljoner kronor har departementschefen f. n. ansett icke böra föranleda någon åtgärd. Departementschefen förutsätter att styrelsen för det statliga torvbolaget tar frågan under övervägande och därest så befines påkallat framlägger förslag till erforderliga åtgärder.

Med hänsyn till torvproduktionens nuvarande tekniska läge förutsätter en mera betydande ökning av tillverkningen ett omfattande forskningsarbete. Det väsentliga problemet är här frågan om torvens avvattning. De hittillsvarande metoderna för torvens utnyttjande bygga på lufttorkning, vilket bl. a. innebär, att arbetet endast kan utföras på sommaren och att man i hög grad är beroende av klimatförhållandena. För rationalisering av torvproduktionen är det därför synnerligen angeläget att söka nå fram till sådana metoder, som möjliggöra kontinuerlig industriell drift. Det forskningsarbete, som bedrivs av det statsägda Aktiebolaget Svensk torvförädling, har bl. a. inriktats på våtkolningsmetoden, vid vilken torven avvattnas på mekanisk väg. För att få klarlagt, om denna metod är räntabel, anses emellertid nödvändigt att fortsätta undersökningar ske vid en försöksanläggning i halvstor skala. Torvbolaget har för anordnande av en sådan anläggning begärt anslag med 1 500 000 kronor. För egen del anser departementschefen det värdefullt att försök av denna storleksordning kommer till stånd. En mindre del av kostnaderna synes emellertid böra bäras av bolaget. Departementschefen beräknar därför att staten bör svara för i runt tal 1,2 miljon kronor av totalkostnaderna för försöksanläggningens uppförande och drift. Då den fortsatta projekteringen av anläggningen torde ta åtskillig tid, synes medelsanvisningen kunna uppdelas på två budgetår. Med dessa utgångspunkter är departementschefen beredd tillstyrka att för nästa budgetår 500 000 kronor ställas till bolagets förfogande för sagda ändamål.

Under åtskillig tid torde — oavsett hur våtkolningsförsöken utfalla — de nuvarande maskintorvmetoderna i första hand komma i fråga vid torvtillverkning. För utvecklingsarbete på detta område har bolaget hemställt om anslag med 500 000 kronor, varjämte för den ordinarie forskningsverksamheten under nästa budgetår äskats 400 000 kronor. Som bidrag till bolagets forskningsverksamhet under innevarande budgetår ha anvisats 150 000 kronor. Med hänsyn till vikten av att forsknings- och försöksverksamheten intensifieras har departementschefen ansett beloppet böra uppräknas för nästa budgetår men har icke kunnat tillstyrka större höjning för båda här ifrågakvarande ändamål än till sammanlagt 400 000 kronor, varigenom ansla-

get till bidrag till bolagets forsknings- och försöksverksamhet under budgetåret 1952/53 skulle uppgå till (500 000 + 400 000 =) 900 000 kronor.

För understödjande av sådan torvforskning, som bedrivs utanför det statliga bolaget, samt för anställande av en torvkonsulent har bränslekommissionen begärt anslag med 1 000 000 kronor. Departementschefen delar kommissionens uppfattning, att även andra producenter och forskare än det statliga bolaget böra kunna komma i åtnjutande av bidrag till sådana försök, vilka kunna bedömas vara värdefulla, och tillstyrker därför att vissa medel för nästa budgetår ställas till kommissionens förfogande för detta ändamål. Vad beträffar förslaget om anställande av en torvkonsulent har denna fråga synts departementschefen icke böra närmare övervägas i detta sammanhang utan behandlas som ett vanligt personalärende vid kommissionen.

Bränsleutredningen har framhållit betydelsen av att åtgärder snarast vidtagas till främjande av en rationell bränsleförsörjning. Utredningen har angivit en rad aktuella arbetsuppgifter för rationalisering och försöksverksamhet på bränsleområdet samt begärt ett anslag av 1 000 000 kronor för undersökningar i dessa frågor. Utredningen avser att samordna det föreslagna anslaget med övriga anslag från staten, kommuner och enskilda för likartade ändamål. Departementschefen, som i det föregående understrukt, att åtgärder snarast möjligt böra vidtagas i syfte att förbättra vår bränsleförsörjning, tillstyrker, att undersökningar påbörjas rörande de frågor, bränsleutredningen angivit. Det har dock synts departementschefen ej vara möjligt att redan i inledningsstadiet ge verksamheten så vidsträckt omfattning som bränsleutredningen föreslagit. Vissa av de nu tillämnade undersökningarna torde sålunda tills vidare få uppskjutas eller såvitt möjligt bekostas av medel från annat håll. Departementschefen förordar — i anledning av de medelsäskanden, som gjorts av bränslekommissionen och bränsleutredningen — att ett anslag av 300 000 kronor anvisas för åtgärder till främjande av en rationell bränsleförsörjning. Det torde enligt departementschefen få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter rörande anslagets användning, varvid emellertid förutsättes, att det till större delen utnyttjas för de av bränsleutredningen angivna ändamålen. Det förutsättes även få disponeras för sådana undersökningskostnader i samband med utredningens verksamhet, vilka icke lämpligen böra belasta kommittéanslaget.

I en vid föregående års riksdag väckt motion (II: 348) hemställdes om utredning av frågan angående en fond för möjliggörande av forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar. I anledning härav uttalade riksdagen den förhoppningen (statsutsk. utl. nr 197, skr. nr 372), att det skulle visa sig möjligt för bränsleutredningen att anvisa framkomliga vägar för en lösning av bränsleförsörjningens omfattande och svårbemästrade problem. Riksdagen framhöll vidare, att frågan om finansieringen av forskning på detta område diskuterats inom utredningen. Motionen föranledde ej annan åtgärd från riksdagens sida än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t gav tillkänna vad sålunda anförts.

Vid bifall till departementschefens i det föregående framlagda förslag kan,

framhåller departementschefen, en förhållandevis betydande forskningsverksamhet äga rum under nästa budgetår. Vidare har framhållits, att det torde bli anledning återkomma till dessa frågor, sedan bränsleutredningen avgivit sitt slutgiltiga förslag rörande bränsleforskningens ordnande. Innan ställning toges till det i nyssnämnda motion framförda förslaget om en särskild forskningsfond, har även resultatet av pågående utredning om dispositionen av överskottsmedel i vissa clearingkassor ansetts böra avvaktas.

Utskottet. Enligt vad bränslekommissionen framhållit är det med hänsyn till de oberäkneliga förhållanden, som råda på såväl den inhemska som den utländska bränslemarknaden, för närvarande icke möjligt att närmare ange de kvantiteter bränsle av olika slag, som kunna anskaffas under nästa budgetår. Utskottet har därför icke något att erinra mot att de av 1951 års riksdag beviljade investeringsanslagen till förlagskapital för inköp av ved om tillhoppa 60 miljoner kronor och för inköp av fossila bränslen om sammanlagt 50 miljoner kronor få i fortsättningen disponeras för anskaffande av olika slags bränslen oberoende av anslaget rubricering.

I sitt av förra årets riksdag godkända utlåtande nr 197 i anledning av väckt motion om utredning av frågan om en fond för möjliggörande av forskning rörande våra inhemska bränsletillgångar uttalade statsutskottet den förhoppningen, att det skulle bli möjligt för den år 1951 på framställning av riksdagen tillsatta bränsleutredningen att anvisa framkomliga vägar för en lösning av detta omfattande och svårbemästrade problem. Denna utredning har ännu icke slutförts. Departementschefen har emellertid på framställningar av bränslekommissionen och bränsleutredningen framlagt vissa förslag i fråga om möjligheten att på något längre sikt förbättra vår bränsleförsörjning och intensifiera forskningen på detta område.

Departementschefen berör härvid till en början möjligheterna att få till stånd avtal med vissa torvproducenter om leverans av torv och föreslår i sådant syfte bemyndigande för bränslekommissionen att ingå ett treårsavtal med torvproducenterna om årlig tillverkning av torv för eldningsändamål. Såsom ett led i strävan att utvidga maskintorvproduktionen synes förslaget vara värt beaktande. Enligt detsamma skola producenterna kunna erhålla anläggnings- och driftslån, varjämte kommissionen förbinder sig att inlösa osåld torv till visst garanterat pris, som för 1953 och 1954 skulle utgöra 40 kronor samt för 1955 35 kronor för ton. Enligt vad departementschefen anfört torde av rådande prisläge att döma avsättningsgarantien icke medföra några nämnvärda kostnader för statsverket. Utskottet vill i anslutning härtill emellertid erinra, att, sedan Kungl. Maj:ts förevarande proposition förelades riksdagen, kolpriserna på den internationella kolmarknaden allt mer tenderat att falla, vilket i sänkande riktning påverkat priset på torv. Med hänsyn till detta förhållande bör enligt utskottets mening avsättningsgarantien begagnas med viss försiktighet och i första hand komma till användning beträffande sådana företag, som kunna förväntas bedriva en

torvproduktion på längre sikt och efter rationella arbetsmetoder. Med hänsyn till vad nu anförts synes utskottet icke något vara att erinra mot att kommissionen bemyndigas ingå avtal av föreslagen innebörd. Ej heller har utskottet något att invända mot vad departementschefen anfört i fråga om sättet för tillgodosende av medelsbehovet för ändamålet.

För en utvidgning av torvtillverkningen erfordras, såsom departementschefen framhållit, en överblick över vilka mossar som äro lämpade för produktion. Väl inseende behovet härav vill utskottet tillstyrka, att den år 1951 påbörjade mossinventeringen fortsättes och att för nästa budgetår anvisas 60 000 kronor för ändamålet.

Givet är att ett omfattande forskningsarbete är nödvändigt för att åstadkomma en mera avsevärd ökning av tillverkningen. Enligt vad som i propositionen upplysts har det forskningsarbete, som bedrivs av Aktiebolaget Svensk torvförädling, inriktats på våtkolningsmetoden, vid vilken torven avvattnas på mekanisk väg. I syfte att få underlag för en säker ekonomisk kalkyl rörande denna metods räntabilitet har det befunnits erforderligt, att fortsatta undersökningar ske vid en försöksanläggning i halvstor skala. En dylik anläggning beräknas kosta 1,5 miljoner kronor. Utskottet kan ansluta sig till departementschefens förslag, att staten härav skäligen bör svara för 1,2 miljoner kronor. Då medelsanvisningen synts lämpligen böra uppdelas på två budgetår, vill utskottet tillstyrka, att riksdagen för nästa budgetår anvisar 500 000 kronor.

Det har framhållits, att under åtskillig tid torde — oavsett hur våtkolningsförsöken utfalla — de nuvarande maskintorvmetoderna i första hand komma i fråga vid torvtillverkning. Departementschefen föreslår, att för fortsatt forsknings- och utvecklingsarbete på detta område anvisas 400 000 kronor. Utskottet kan biträda förslaget jämväl i denna del.

I likhet med departementschefen och bränsleutredningen vill utskottet understryka betydelsen av att åtgärder vidtagas till främjande av en rationell bränsleförsörjning. Utredningen har angivit en rad aktuella arbetsuppgifter på området för åstadkommande av framför allt ekonomisering vid användning av bränslen. Utskottet, som föreställer sig att betydande besparingar härigenom skulle stå att vinna, vill tillstyrka, att medel anvisas för ändamålet och har icke något att erinra mot att anslaget härför bestämmes till 300 000 kronor. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter rörande anslagets användning. Utskottet förutsätter emellertid i likhet med departementschefen, att anslaget i fråga till större delen utnyttjas för de av bränsleutredningen angivna ändamålen.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må för budgetåret 1952/53 under tionde huvudtiteln anvisa följande reservationsanslag, nämligen

a) till *Sveriges geologiska undersökning: Inventering av torvmossar* 60 000 kronor;

b) till *Bidrag till Aktiebolaget Svensk torvförädling för torvforskning* 900 000 kronor;

c) till *Åtgärder till främjande av en rationell bränsleförsörjning* 300 000 kronor.

Stockholm den 9 maj 1952.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit
från första kammaren: herrar Karl Andersson, Iwar Anderson, Näs-
gård, Ohlon, fröken Andersson, herrar Leander, Gillström, Eric Ericson,
Pålsson, Näsström, Sundelin, Bergh, Hesselbom, Birger Andersson och Berg-
man; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malmborg
i Skövde, Svensson i Grönvik, Andersson i Malmö, Mårtensson i Uddevalla,
Wallentheim, Lindholm, Ståhl, Hoppe, Kyling, fröken Elmén, herrar Onsjö,
Widén och fröken Nygren.

Reservation

av herr Onsjö.